

Wright, J., & Eichler, R. (2018). A Review of Initiatives that Link Provider Payment with Quality Measurement of Maternal Health Services in Low-and Middle-Income Countries. *Health Systems & Reform*, 4 (2), 77-92.

Zizien, Z. R., Korachais, C., Compaoré, P., Ridde, V., & De Brouwere, V. (2019). Contribution of the results-based financing strategy to improving maternal and child health indicators in Burkina Faso. *International Journal of Health Planning and Management*, 34 (1), 111-129.

Ye, M., Diboulo, E., Kagone, M., Sie, A., Sauerborn, R., & Loukanova, S. (2016). Health worker preferences for performance-based payment schemes in a rural health district in Burkina Faso. *Global Health Action*, 9 (1), 1-12.

Journal
of Integrated Sciences

06

แนวทางการส่งเสริม การผลิตสินค้าข้าว ตามมาตรฐานฮาลาล ของเกษตรกร

Extension Guidelines
of Rice Production
Adhering to Halal Standards
of Farmers, Thailand

นารีรัตน์ สีระสาร¹
ชนานาถ ชนะอักษร²
Serval A. Miller³

1 นารีรัตน์ สีระสาร (Nareerut.see@stou.ac.th),
2 ชนานาถ ชนะอักษร (parichat.c@rice.mail.go.th)
3 Serval A. Miller (s.miller@chester.ac.uk)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) สภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร (3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร (4) ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล และ (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวฮาลาลคุณภาพ

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุรินทร์ ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมการข้าว ปีการเพาะปลูก 2561/62 จำนวน 320 ราย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาร์ยามานะ ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 178 รายและใช้กระบวนการ (focus group) โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประชากรจำนวน 5 คนประกอบด้วยเกษตรกรตัวแทนผู้ปลูกข้าว 3 คน นักวิชาการ 1 คนและผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับข้าว 1 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกรร้อยละ 68.2 เป็นเพศหญิงอายุเฉลี่ย 56.91 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 1.32 คน ประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 33.93 ปี มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย

14.37 ไร่ ใช้เงินทุนจากเงินกู้ในการทำการเกษตรจากธนาคารของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) รายได้ของครัวเรือนในภาคการเกษตรต่อเดือนเฉลี่ย 82,7048.82 บาท รายได้ของครัวเรือนนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 18,653.63 บาทและหนี้สินเฉลี่ย 216,233.57 บาท (2) สภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร เกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย ใช้น้ำฝนในการเพาะปลูก พบโรคไหม้และเก็บเกี่ยวข้าวโดยสังเกตจากสีรวงข้าว (3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในระดับมากที่สุดร้อยละ 99.3 (4) ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล ด้านการจัดการความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าฮาลาล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับมาตรฐานฮาลาล (5) ปัญหาด้านการส่งเสริมเกี่ยวกับหลักการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล ข้อเสนอแนะเจ้าหน้าที่ควรมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรและศึกษาดูงาน และเป็นแนวทางให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจมาตรฐานฮาลาลเพื่อนำไปสู่การขยายตลาดต่อไป

คำสำคัญ

การส่งเสริม มาตรฐานฮาลาล การปฏิบัติ
ทางการเกษตรที่ดี

Abstract

The purposes of this research were to study (1) social and economic fundamental conditions of farmers (2) general condition of farmers' Rice production (3) the knowledge of the farmers about rice production in accordance with Good Agricultural Practice (4) needs of farmers in Rice production adhering to halal standards of farmers and (5) problems and the suggestion of extension guidelines of Rice production adhering to Halal standards of farmers.

Population was 320 rice farmers in Surin Province who registered with the Rice Department in the production year of 2018/19. The sample size was 178 determined by using Taro Yamane formula, with a dislocation level of 0.05. And focus group of purposive sampling of 5 people, consisting of 3 representatives of rice growers, 1 academic and 1 rice-related business person. Structured interview was used for data collection. Statistics used were frequency, percentage, average, standard deviation and ranking.

The results revealed the following: (1) Most of farmers were female with an average age of 56.91 years and completed primary education level. The average members in household were 1.32 persons. They had rice production experience of 33.93 years on

average. The average area of holding 14.37 rai, loans funds from the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC). The average monthly household income was 82,7048.82 baht. The average household income was 18,653.63 baht. And the average debt is 216,233.57 baht. (2) In general rice production condition the farmers grow KhaoDawk Mali 105 species. The rice production areas was sandy loam using rain water for cultivation, found burns, and harvested rice by observing the color of the ears. (3) Farmers were knowledgeable about rice production in accordance with good agricultural practice standards. (4) Extension needs of farmers in the production of rice products in accordance with Halal standards, knowledge of management regarding Halal product standards and sharing and learning about halal standards. And (5) Problems regarding the promotion regarding the principle of producing rice products according to Halal standards. For suggestion to other departments would include the integration of knowledge-based training to farmers and field trip and study trips and guild lines for farmers to understand Halal standards to lead to further market expansion.

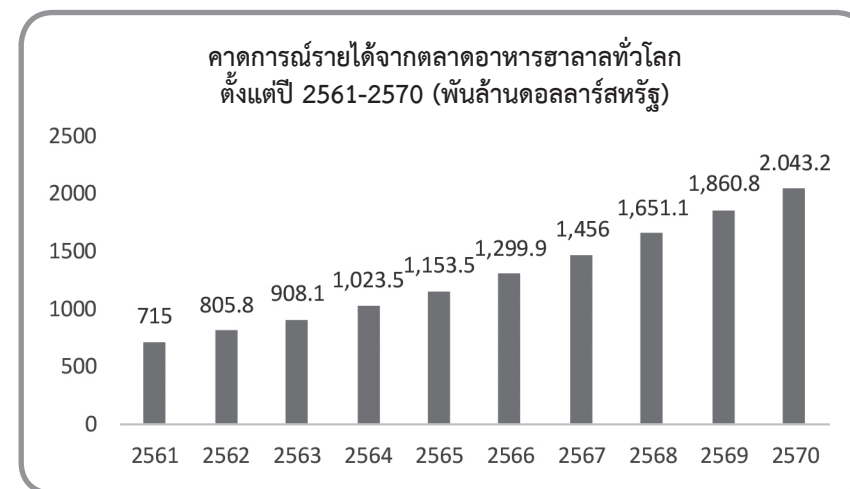
Keywords:

Extension, Halal Standards, Good Agricultural Practice

● บทนำ

ตลาดอาหารฮาลาลกำลังเป็นที่น่าจับตามองอย่างมากจากผู้ผลิตอาหารทั่วโลกเนื่องด้วยค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารของชาวมุสลิมราว 2 พันล้านคน กำลังเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ส่งผลให้ตลาดอาหารฮาลาลมีมูลค่าสูงถึงราว 7 แสนล้านเหรียญสหรัฐหรือคิดเป็น 15 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าตลาดอาหารโลก อีกทั้งพบว่าประเทศไทยมีสัดส่วนการส่งออกอาหารฮาลาลเพียง 1 เปอร์เซ็นต์ของโลกโดยสินค้าส่งออกส่วนมากเป็นสินค้าวัตถุดิบฮาลาล เช่น ข้าว น้ำตาล และสัตว์น้ำมากกว่าสินค้าอาหารฮาลาลแปรรูปซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในกลุ่มชาวมุสลิม ดังนั้นการเติบโตของตลาดอาหารฮาลาลจึงเป็นโอกาสให้ผู้ประกอบการไทยหันมาปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อผลิตอาหารฮาลาลในรูปแบบการแปรรูปเพื่อรุกสู่ตลาดโลกมากขึ้น (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC), 2561) โดยจะเห็นจากการคาดการณ์รายได้จากตลาดอาหารฮาลาลทั่วโลกตั้งแต่ปี 2561-2570 มีมูลค่าตลาดจากปี 2561 มีรายได้ 715 พันล้านดอลลาร์สหรัฐและในปี 2563 มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 908.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าคาดการณ์รายได้จากตลาดอาหารฮาลาลทั่วโลกเริ่มตั้งแต่ปี 2561 ถึงถึง ปี 2570 มีอัตราการรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

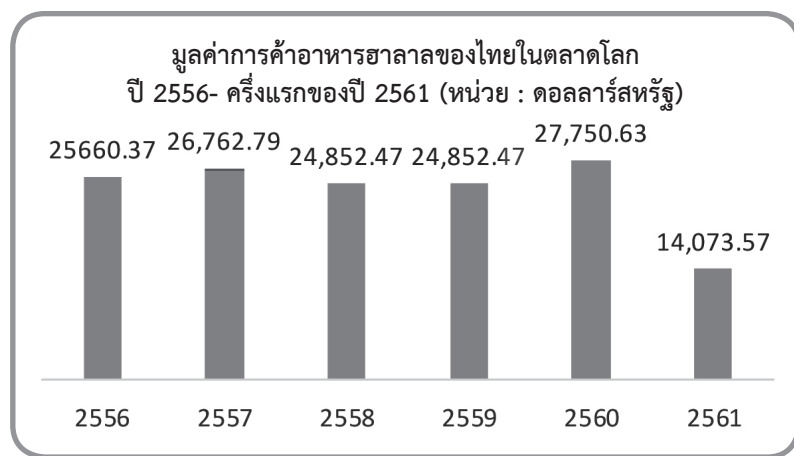
คาดการณ์รายได้จากตลาดอาหารฮาลาลทั่วโลกตั้งแต่ปี 2561-2570 (พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ภาพที่ 1 : คาดการณ์รายได้จากตลาดอาหารฮาลาลทั่วโลก
ตั้งแต่ปี 2561-2570
ที่มา : statista, 2563

ประชากรมุสลิมทั่วโลกกว่า 1,800 ล้านคนจาก 186 ประเทศมีการประเมินถึงตลาดและความต้องการสินค้าฮาลาลในอนาคตว่าจะมีมูลค่าต่อปีสูงถึง 547,000 ล้านเหรียญสหรัฐ และมูลค่าการค้าของอาหารฮาลาลทั่วโลกต่อปีกว่า 150,000 ล้านเหรียญสหรัฐส่งผลให้ตลาดสินค้าอาหารฮาลาลได้รับความสนใจจากประเทศมุสลิมรวมไปถึงกระแสความต้องการของประชากรทั่วไปที่เริ่มเห็นว่าสินค้าฮาลาลไม่ใช่สินค้าตลาดเฉพาะ (niche market) อีกต่อไปยังส่งเสริมให้ตลาดสินค้าอาหาร ฮาลาลมีขนาดโต โดยส่วนแบ่งทางการตลาดต่างเป็นที่สนใจแก่บรรดาประเทศผู้ผลิตและแปรรูปอาหารฮาลาล (กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, 2562)

การส่งออกอาหารฮาลาลเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าตลาดอาหารฮาลาลมีได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้บริโภคชาวมุสลิมแต่ได้ขยายวงกว้างและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ใช่มุสลิมซึ่งมองว่าอาหารฮาลาลเป็นอาหารที่มีคุณภาพและความปลอดภัยสูงรวมทั้งเป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพไทยมีการส่งออกสินค้าอาหารฮาลาลในตลาดโลกมูลค่า 14,073.57 ล้านดอลลาร์สหรัฐเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.1 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อนและเมื่อพิจารณาสถิติทั้งปี พบว่าในปี 2560 ไทยมีมูลค่าการส่งออกอาหารฮาลาลไปตลาดโลกประมาณ 27,750 ล้านดอลลาร์สหรัฐขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.7 เมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อนหรือมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 2.3 ต่อปีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (ปี 2556-2560) (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 : มูลค่าการค้าอาหารฮาลาลของไทยในตลาดโลก
ปี 2556- ครึ่งแรกของปี 2561

ที่มา: Halal Food International Center, 2563

ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตรกรรมทั้งพืชและสัตว์เพื่อการส่งออกในฐานะหนึ่งในประเทศที่เป็นครัวของโลกและเป็นแหล่งผลิตและส่งออกอาหารฮาลาลทั้งที่เป็นสินค้าเกษตรรวมถึงสินค้าแปรรูปและอาหารสำเร็จรูปที่สำคัญของโลกโดยไทยมีส่วนแบ่งตลาดอาหารฮาลาลเป็นอันดับ 9 ของโลกในปี 2560 ไทยส่งออกอาหารฮาลาลประมาณ 5,824 ล้านดอลลาร์เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.5 ตลาดส่งออกหลัก คือ ประเทศในอาเซียนโดยเฉพาะอินโดนีเซียและมาเลเซีย และตลาดตะวันออกกลาง แต่ตลาดอาหารฮาลาลนอกจากจะอยู่ในกลุ่มประเทศมุสลิมแล้วยังมีตลาดที่มีศักยภาพอื่นๆ ซึ่งผู้ประกอบการไทยสามารถเปิดโอกาสไปขยายตลาดได้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) โดยประเทศไทยพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 59 ล้านไร่มีผลผลิตประมาณ 26 ล้านตันต่อปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561) ปีการเพาะปลูก 2561/62 ประเทศไทยเพาะปลูกข้าวจำนวน 58.983 ล้านไร่ปี 2560 ไทยส่งออกข้าว 11.628 ล้านตันข้าวสารมูลค่า 174,506 ล้านบาทเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2559 ที่ส่งออกได้ 9.883 ล้านตัน ปี 2561 ไทยส่งออกข้าว 5.326 ล้านตันพื้นที่ปลูกข้าวของประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561) ประกอบกับหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชีย เช่น อินเดีย จีน เวียดนาม กัมพูชา และเมียนมาร์ กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแข่งขันกับประเทศไทยเนื่องจากประเทศเหล่านี้มีศักยภาพในการผลิตข้าวที่สูงขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยเฉพาะต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าประเทศไทย อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวมาก รองลงมา คือ อินเดีย เวียดนาม ปากีสถาน และสหรัฐอเมริกา ตามลำดับ ในช่วง 3 เดือนแรกของปี (มกราคม-มีนาคม 2561) มีปริมาณ 2,777,559 ตันมูลค่า 44,099 ล้านบาท (1,388 ล้านเหรียญสหรัฐ) ซึ่งมีปริมาณส่งออกเพิ่มขึ้น 3.1% และมูลค่าเพิ่มขึ้น 9.5% เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันในปี 2560 ที่มีการส่งออกปริมาณ 2,693,622 ตันมูลค่ามูลค่า 40,260 ล้านบาท (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 2561)

ข้าวเป็นพืชอาหารที่สำคัญชนิดหนึ่งของโลก โดยเฉพาะประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งโดยมีพื้นที่การผลิตข้าวในปี 2560/61 มีเนื้อที่เพาะปลูก 58.96 ล้านไร่ ในปี 2559/60 เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.54 ผลผลิตต่อไร่ ลดลง 25.24 ล้านตันข้าวเปลือก ผลผลิตต่อไร่ 430 กิโลกรัมและข้าวนาปรัง ปี 2561 มีเนื้อเพาะปลูก 11.92 ล้านไร่ สำหรับผลผลิตล้านตันข้าวเปลือกและผลผลิตต่อไร่ 669 กิโลกรัม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) จังหวัดสุรินทร์ เป็นหนึ่งที่มีการปลูกข้าวมากในประเทศไทยในปี 2560 จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 2.88 ล้านไร่ ข้าวที่ปลูกมีหลายพันธุ์ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ มะลิแดงไรซ์เบอร์รี่ หอมนิล มะลิลิลสุรินทร์และปะกาอำปิล เป็นต้น (ศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าวสุรินทร์, 2562) ทั้งนี้ข้าวยังเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ สามารถสร้างรายได้นำเงินเข้าประเทศปีละหลายล้านบาท และยังเป็นพืชที่สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารภายในประเทศอีกด้วย ในปี 2562 จะมีการส่งออก 9.50 ล้านตันข้าวสารใกล้เคียงกับปี 2561 เนื่องจากประเทศคู่แข่งที่สำคัญ เช่น ประเทศอินเดียมีมาตรการกระตุ้นการส่งออกโดยการให้เงินอุดหนุนเป็นแรงจูงใจแก่ผู้ส่งออกในอัตราร้อยละ 5 ของมูลค่าส่งออกซึ่งทำให้ผู้ส่งออกสามารถกำหนดราคาขายต่ำกว่าประเทศอื่น ขณะที่ราคาข้าวขาวของเวียดนามมีแนวโน้มลดต่ำลงหลังจากที่มีอุปสรรคในการส่งออกไปประเทศจีนแสดงข้อมูลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย ปี 2556 – 2561

ปี	ปริมาณ(ล้านตันข้าวสาร)	มูลค่า(ล้านบาท)
2556	6.61	133,893
2557	10.69	174,851
2558	9.79	155,912
2559	9.88	154,434
2560	10.05	160,000
2561	10.08	163,130
2562	9.50	155,000

ที่มา : สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 2563

นอกจากในเรื่องการส่งออกข้าวหลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับมาตรฐานสินค้าก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อสินค้า หากจะกล่าวถึงมาตรฐานของหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (GAP) เป็นอีกมาตรฐานเบื้องต้นของการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อม พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยวเกษตร การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การพักผลผลิต การขนย้ายในแปลงปลูก และเก็บรักษา สุขลักษณะส่วนบุคคล และบันทึกข้อมูลและการตรวจสอบ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2551) การส่งออกต้องมีมาตรฐานในการผลิตด้วย บางประเทศเป็นข้อกำหนดของสินค้าในการนำเข้าสินค้าสิ่งที่ไม่ใช่ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญคือกระบวนการผลิตสินค้าต้องให้ได้มาตรฐานมีความปลอดภัยรองรับการส่งออกในอนาคต “ข้าว” เป็นสินค้าส่งออกที่มีความสำคัญมากของทั่วโลกโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นมาตรฐาน และสินค้าอาหารฮาลาลก็เป็นอีกสินค้าที่ต้องยึดถือความถูกต้องและคุณค่าตามบัญญัติศาสนาอิสลามส่วนมาตรฐานสากลยึดถือคุณค่าอาหารโดยมีจำเป็นต้องถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม (Halal Food International Center, 2563) ซึ่งการผลิตการให้บริการหรือการจำหน่ายใดๆ ที่ไม่ขัดต่อบัญญัติของศาสนา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า “อาหารฮาลาล” คืออาหารที่ได้ผ่านกรรมวิธีในการทำผสมปรุงประกอบหรือแปรรูปตามศาสนบัญญัติเป็นการรับประกันว่าชาวมุสลิมโดยทั่วไปสามารถบริโภคอาหารหรืออุปโภคสินค้าหรือบริการต่างๆ ได้โดยสนิทใจ เราสามารถสังเกตผลิตภัณฑ์ว่าเป็น “ฮาลาล” หรือไม่นั้นได้จากการประทับตรา “ฮาลาล” ที่ข้างบรรจุภัณฑ์นั้นเป็นสำคัญ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 : ตราฮาลาล

ที่มา : Halal Food International Center, 2563

ในฐานะที่ไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลก มีความจำเป็นต้องยกระดับสภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารของประเทศ โดย การแสวงหาตลาดใหม่ที่มีแนวโน้มดี ตลาดสินค้าอาหารฮาลาลเป็นตลาดที่เป็นที่จับตามองของผู้ส่งออกทั่วโลก เนื่องจากแนวโน้มการขยายตัวของประชากรและการบริโภคที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและขยายตัวสูงกว่าการบริโภคของโลก แต่การส่งสินค้าไปแข่งขันในตลาดนี้ต้องได้รับการยอมรับจากผู้ซื้อโดยเฉพาะสินค้าอาหารที่มีไฮาลาลตามธรรมชาติว่าเป็นสินค้าที่สะอาดปลอดภัยและขบวนการผลิตถูกต้องตามศาสนาอิสลาม (Focused And Quick (FAQ), 2563) อีกทั้งไทยไม่ได้เป็นประเทศมุสลิม ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของตรารับรองมาตรฐานอาหารฮาลาลของไทยในสายตาผู้บริโภคมุสลิมเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกสินค้าอาหารฮาลาลที่เป็นประเทศมุสลิม หากสินค้าส่งออกอาหารฮาลาลของไทยที่พัฒนาคุณภาพและความน่าเชื่อถือด้านมาตรฐานตามข้อกำหนดอาหารฮาลาลทำให้ตรารับรองมาตรฐานอาหารฮาลาลไทยเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเชื่อว่าสินค้าอาหารฮาลาลส่งออกของไทยน่าจะมีโอกาสขยายตัวได้ดี (Positioningmag, 2563) การส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาลในจังหวัดสุรินทร์เป็นอีกช่องทางหนึ่ง ที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ผลิตข้าวฮาลาลได้เข้าใจถึงระบบการผลิตและจะนำไปสู่การได้รับการยอมรับของกลุ่มชาวมุสลิมซึ่งข้าวฮาลาล ที่ผลิตนั้นเป็นพืชอาหารหลักชนิดหนึ่งที่ชาวมุสลิมนิยมบริโภคในชีวิตประจำวันและเป็นส่วนประกอบหลักในเมนูหลายชนิด โดยเหล่านี้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมักนิยมซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้หรือมีตรารับรองฮาลาลเท่านั้นและถึงแม้ว่าข้าวจะเป็นพืชชนิดหนึ่งที่ศาสนาอิสลามอนุโลมให้เป็นสินค้าฮาลาลด้วย (วินัย ดะห์ลัน, 2555) แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มมุสลิมในแถบเอเชียที่เคร่งครัดด้านศาสนาไม่ได้เท่าที่ควร (สาริกา คำสุวรรณ, 2554) เนื่องจากประเทศไทยไม่ใช่กลุ่มประเทศมุสลิมและผู้ประกอบการก็ไม่ใช่มุสลิม การ

ส่งออกสินค้าไปยังผู้บริโภคมุสลิมจึงเป็นเรื่องยากเพราะผู้บริโภคต้องการอาหารที่มีมาตรฐานฮาลาล

ดังนั้นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาลในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคชาวมุสลิมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศให้ได้บริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ข้าวของไทย อีกทั้งยังเป็นการช่วยเพิ่มช่องทางการผลิตข้าวและการจำหน่ายข้าวขยายตลาดได้เพิ่มขึ้น

● วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล
5. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวฮาลาล

● วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ส่วนประกอบด้วย

การวิจัยเชิงปริมาณประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในตำบลบุฤาษี จังหวัดสุรินทร์ ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรของกรมการข้าวปีการเพาะปลูก 2561/62 จำนวน 320 รายกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 178 รายการสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling)

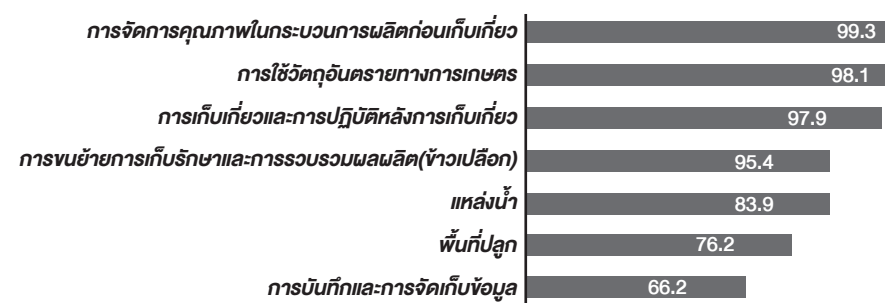
การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ศึกษา จำนวน 5 ราย สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงประกอบด้วยเกษตรกรตัวแทนผู้ปลูกข้าว 3 คน นักวิชาการ 1 คน และผู้ประกอบการเกี่ยวกับข้าว 1 คน โดยใช้กระบวนการ (focus group) เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 5 ส่วนคือ (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) สภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร (3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร (4) ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวฮาลาลคุณภาพมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.924 และ 0.961 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติคือค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ โดยนำคะแนนรวมมาหาค่าเฉลี่ยแล้วจัดอันดับตามเกณฑ์ คะแนนน้ำหนักเฉลี่ยดังนี้ 1.00 - 1.80 เท่ากับน้อยที่สุด 1.81 - 2.60 เท่ากับน้อย 2.61 - 3.40 เท่ากับปานกลาง 3.41 - 4.20 เท่ากับมาก 4.21 - 5.00 เท่ากับมากที่สุด

● ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 68.2 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 56.91 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร เฉลี่ย 1.32 คน ประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 33.93 ปี มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 14.37 ไร่ ใช้เงินทุนจากเงินกู้ในการทำนา การเกษตรจากธนาคารของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) รายได้ของครัวเรือนในภาคการเกษตรต่อเดือนเฉลี่ย 82,7048.82 บาท รายได้ของครัวเรือนนอกภาคการเกษตร เฉลี่ย 18,653.63 บาท และหนี้สินเฉลี่ย 216,233.57 บาท

2. สภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 92.5 ปลูกข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ร้อยละ 81.3 เป็นดินร่วนปนทราย ร้อยละ 72.7 ใช้น้ำฝนในการเพาะปลูก ร้อยละ 92.5 พบโรคไหม้ ร้อยละ 63.2 พบหอยเชอร์รี่ ร้อยละ 77.5 เก็บเกี่ยว ข้าวโดยสังเกตจากสีรวงข้าว ร้อยละ 91.7 เก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้รถเกี่ยววนวด ร้อยละ 92.2 ลดความชื้น โดยร้อยละ 92.4 ลดความชื้นโดยใช้แสงอาทิตย์ โดยร้อยละ 87.7 ลดความชื้นโดยการตากลาน

3. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในระดับมากที่สุดร้อยละ 99.3 โดยมีความรู้เรื่องการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนเก็บเกี่ยว ร้อยละ 98.1 เรื่องการใช้วัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร ร้อยละ 97.9 เรื่องการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 95.4 เรื่องการขนย้ายการเก็บรักษาและการรวบรวมผลผลิต(ข้าวเปลือก)และเรื่องแหล่งน้ำ ร้อยละ 83.9 เรื่องพื้นที่ปลูก ร้อยละ 76.2 และเรื่องการบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล ร้อยละ 66.2 ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 : แผนภูมิสรุปความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร

4. ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล พบว่า

ความต้องการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาลระดับมาก เรียงตามลำดับ ดังนี้คือ ให้ความรู้หลักการการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล สินค้าข้าวฮาลาลแพงกว่าข้าวทั่วไปมีตลาดรองรับ หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเงินทุนและศึกษาดูงานนอกสถานที่ (ค่าเฉลี่ย=2.86, 2.80, 2.74, 2.72 และ 2.54 ตามลำดับ) โดยเกษตรกรต้องการความรู้เรื่องการจัดการปุ๋ยที่หลีกเลี่ยงมูลสุกร พื้นที่ปลูกต้องห่างจากแหล่งเลี้ยงสุกร(ค่าเฉลี่ย=2.94, 2.80) และผู้ผลิตไม่มีการดื่มสุราหรือของมีเมาตลอดการผลิต มีการทำรั้วป้องกันสุนัข (ค่าเฉลี่ย =2.00,1.66) ความต้องการของผู้บริโภคต่อข้าวที่มีตราสัญลักษณ์ฮาลาลระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ สินค้าข้าวไม่จำเป็นต้องติดตราฮาลาล ข้าวที่มีตราฮาลาลหาซื้อยาก(ค่าเฉลี่ย=2.28, 2.18) ระดับน้อย คือ ตราฮาลาลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อตราฮาลาลสร้างความเชื่อมั่นมากกว่าตราอื่นยึดความถูกต้อง และข้าวฮาลาลมีราคาแพงกว่าข้าวทั่วไปก็จะซื้อ (ค่าเฉลี่ย =1.42 และ1.36 ตามลำดับ)

ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริม พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.61 โดยเกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมากแบบการสื่อสารแบบกลุ่ม (3.88) และการสื่อสารรายบุคคล (3.65) และการสื่อสารแบบมวลชนในระดับปานกลาง (3.32) ดังแสดงในตารางที่ 2

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	แปลความ	อันดับ
1. การสื่อสารรายบุคคล	3.65	มาก	2
2. การสื่อสารแบบกลุ่ม	3.88	มาก	1
3. การสื่อสารแบบมวลชน	3.32	ปานกลาง	3
รวมเฉลี่ย	3.61	มาก	

ตารางที่ 2 ตารางสรุปภาพรวมความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาล

1) ปัญหาเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาล พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในการส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานฮาลาล ในระดับปานกลาง ทั้ง 3 ประเด็น ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมดเท่ากับ 3.16 ดังนี้ ปัญหาด้านความต้องการความรู้ ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.45 ปัญหาด้านความต้องการสนับสนุน ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.21 และปัญหาด้านการส่งเสริม ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.84 ตามลำดับดังแสดงในภาพที่ 5

ปัญหาด้านความต้องการสนับสนุน	3.21
ปัญหาด้านการส่งเสริม	2.84
ปัญหาด้านความต้องการความรู้	3.45

ภาพที่ 5 แผนภูมิสรุปภาพรวมปัญหาของเกษตรกรในการส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานฮาลาล

2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับส่งเสริมการพัฒนาการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาล มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานฮาลาลของเกษตรกร ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

- (1) ด้านเจ้าหน้าที่ พบว่า เกษตรกรเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่อบรมให้ความรู้เรื่อง ความรู้หลักการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล การจัดการปุ๋ยที่หลีกเลี่ยงมูลสุกร พื้นที่ปลูกต้องห่างจากแหล่งเลี้ยงสุกร ผู้ผลิตไม่มีการต้มสุราหรือของมีเมาตลอดการผลิต และมีการทำรั้วป้องกันสุนัขตามลำดับ
- (2) ด้านหน่วยงานและองค์กรพบว่า เกษตรกรเสนอแนะให้หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเงินทุนศึกษาดูงานนอกสถานที่และความรู้หลักการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาลตามลำดับ
- (3) ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกษตรกรเสนอแนะบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร ควรให้มีปฏิบัติจริง และอบรมเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามลำดับ

● อภิปรายผลการวิจัย

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ

เกษตรกรร้อยละ 68.2 เป็นเพศหญิงเนื่องจากเกษตรกรที่ปลูกข้าวเป็นเพศหญิงมากกว่าและสนใจเรื่องการปลูกข้าวโดยมีความพิถีพิถันและเอาใจใส่กว่าเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.91 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรจึงไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับสูงอีกทั้งขาดเงินทุนในการเรียน จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 1.32 คน เกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยแรงงานในครัวเรือนเป็นแรงงานหลักในการทำการเกษตร ได้แก่ สามีและภรรยาและบางส่วนได้ส่งจากลูกหลานไปทำงานต่างถิ่น

ประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 33.93 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง ทำการปลูกข้าวมานานยังไม่มีมีการถ่ายทอดให้ลูกหลาน เพราะไม่ต้องการให้ลูกหลานลำบาก มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 14.37 ไร่ ใช้เงินทุนจากเงินกู้ในการทำนาเกษตรจากธนาคารของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) รายได้ของครัวเรือนในภาคการเกษตรต่อเดือนเฉลี่ย 82,7048.82 บาท รายได้ของครัวเรือนนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 18,653.63 บาท รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าวซึ่งราคาข้าวขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง เกษตรกร และการทำนาปลูกข้าวปีละครั้งเพราะต้องรอน้ำฝน หนี้สินเฉลี่ย 216,233.57 บาท มีหนี้สินมากกว่ารายได้ส่งผลให้เกิดหนี้สิน

(2) สภาพการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกร

เกษตรกรร้อยละ 92.5 ปลูกข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ร้อยละ 81.3 เป็นดินร่วนปนทรายสอดคล้องกับวรินทร ปัญญาสม (2557, น.102-103) พบว่าเกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์หอมมะลิ 105 เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและลักษณะดินดีเหมาะกับการผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี โดยร้อยละ 72.7 ใช้น้ำฝนในการเพาะปลูก เนื่องจากเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ทำให้ต้องรอเฉพาะน้ำฝน ร้อยละ 92.5 พบโรคไหม้ร้อยละ 63.2 พบหอยเชอร์รี่ พบว่าเกษตรกรทั้งหมดใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิตข้าว ควรมีการส่งเสริมการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสานเพื่อให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ในการป้องกันและกำจัดแมลงและสัตว์ศัตรูพืช ร้อยละ 77.5 เก็บเกี่ยวข้าวโดยสังเกตจากสีรวงข้าว ร้อยละ 91.7 เก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้รถเกี่ยวนา ร้อยละ 92.2 ลดความชื้นโดยร้อยละ 92.4 ลดความชื้นโดยใช้แสงอาทิตย์โดยร้อยละ 87.7 ลดความชื้นโดยการตากลาน

(3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร

เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในระดับมากที่สุด ส่วนใหญ่ตอบถูกต้องในประเด็นการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนเก็บเกี่ยว และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อย ได้แก่ การบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำนาที่มาก ส่งผลให้เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตข้าวที่มากเช่นกันส่วนการบันทึกข้อมูลและการจัดเก็บข้อมูล เกษตรกรยังไม่เห็นความสำคัญของการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ จึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรทราบถึงความสำคัญของการบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล

(4) ความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมตามมาตรฐานสินค้าข้าวฮาลาล

การส่งเสริมด้านการจัดการความรู้ด้านการผลิตระดับมากเรียงตามลำดับดังนี้คือ การจัดการปุ๋ย พื้นที่ปลูก ผู้ผลิตต้องไม่มีการดื่มสุราหรือของมึนเมา การทำรั้วป้องกันสุนัข ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมาตรฐานฮาลาลที่ห้ามไม่ให้มีสัตว์เลี้ยงหรือนำเอาเครื่องดื่มที่ขัดกับศาสนาเข้าไปเด็ดขาด (สถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย, 2561) และมีความต้องการระดับมากเรียงตามลำดับดังนี้คือสินค้าข้าวไม่จำเป็นต้องติดตราฮาลาล ข้าวที่มีตราฮาลาลหาซื้อยาก ตราฮาลาลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับ สรวารรณ์ เรืองกัลป์ปวงค์ และ อรรณพ เรืองกัลป์ปวงค์ (2558) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารพร้อมปรุงพร้อมทานแช่แข็งภายใต้เครื่องหมายรับรองฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในกรุงเทพมหานครมี 5 ปัจจัยคือ ความเชื่อถือต่อผลิตภัณฑ์ ความเชื่อถือต่อผู้ประกอบการ ความเชื่อถือต่อสถาบันรับรองฮาลาล ครอบครัว และการรับรู้ความสามารถในการควบคุม

พฤติกรรมตราฮาลาล การสร้างความเชื่อมั่นมากกว่าตราอื่น ยึดความถูกต้องและข้าวฮาลาลแพงกว่าก็จะซื้อ เกษตรกรมีความต้องการอยากให้สินค้าข้าวฮาลาลแพงกว่าข้าวทั่วไป มีตลาดรองรับที่แน่นอนเพื่อเป็นแรงจูงใจในการผลิตสินค้าข้าวเนื่องจากมาตรฐานฮาลาลมีข้อห้ามมาก หน่วยงานของรัฐควรให้การสนับสนุนเงินทุน การศึกษาดูงานนอกสถานที่ และความรู้หลักการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล

(5) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมาตรฐานมาตรฐานฮาลาล

1) ปัญหา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในการส่งเสริมการปฏิบัติตามตามมาตรฐานฮาลาลทั้ง 3 ประเด็นดังนี้ปัญหาด้านความต้องการความรู้ ปัญหาด้านความต้องการสนับสนุน และปัญหาด้านการส่งเสริม ตามลำดับ

2) ข้อเสนอแนะ ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าฮาลาล ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้กับเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับมาตรฐานฮาลาลต่อเกษตรกรและควรมีการรวมกลุ่มและศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้าฮาลาล เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า

(1) ด้านหน่วยงานและองค์กร เกษตรกรเสนอแนะให้หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเงินทุนศึกษาดูงานนอกสถานที่และความรู้หลักการผลิตสินค้าข้าวตามมาตรฐานฮาลาล ตามลำดับ

(2) ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกษตรกรเสนอแนะบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรควรให้มีปฏิบัติจริงและอบรมเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามลำดับ

● ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ประสบการณ์ในการทำนาสูง ควรมีการส่งเสริมให้มีการถอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ในการปลูกข้าว ในด้านทักษะ วิธีการ เทคนิคต่างๆ ให้กับคนรุ่นลูกหลาน เพื่อปรับใช้กับการเกษตรอื่นๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ควบคู่ไปกับนวัตกรรมทางการเกษตร

1.2 เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักมาตรฐานฮาลาล ควรให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้าไปชี้แจงให้เห็นความแตกต่างของมาตรฐานฮาลาลและมาตรฐานอาหารทั่วไป

1.3 สภาพการผลิตข้าวนั้นยังอาศัยน้ำฝนเป็นหลักหากกรณีเกิดฝนทิ้งช่วงจะเกิดปัญหาต่อการเจริญเติบโตของต้นข้าวจึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำแหล่งน้ำโดยการส่งเสริมการขุดสระน้ำเพื่อสำรองน้ำไว้ใช้และสามารถทำกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ ได้เช่นเลี้ยงปลาปลูกผักเป็นต้นทำให้มีรายได้ตลอดปี

1.4 เกษตรกรมีการพบโรคและแมลง จึงควรจัดให้มีการอบรมสร้างความรู้เรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช แมลงตัวห้ำตัวเบียนที่สำคัญของข้าว พร้อมทั้งแนะนำเรื่องการใช้สารชีวภัณฑ์ป้องกันและควบคุมโรคและแมลงทดแทนการใช้สารเคมี เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเป็นการป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายให้กับการปลูกข้าวต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการยอมรับตรามาตรฐานฮาลาลไทย

2.3 ควรศึกษาช่องทางการตลาดสินค้าอาหารฮาลาล

เอกสารอ้างอิง

กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. (2562). *ไทยย่ำร่อซ่า...อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลหนึ่งเดียว อีกหนึ่งฐานเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างจีนกับนานาชาติ* จากเว็บไซต์ http://www.thaibiz.net/th/news/detail.php?ID=19775&sphrase_id=14082524

ประชาชาติธุรกิจ. (2561). *อาหารฮาลาล ตลาดมาแรง สานฝันไทย “ครัวของโลก”*. สืบค้นวันที่ 29 เมษายน 2563 จากเว็บไซต์ <https://www.prachachat.net/world-news/news-140615>

วินัย ดะห์ลัน. (2555). *ศักยภาพและโอกาสของตลาดฮาลาลโลกและแนวทางการสร้างระบบ วิทยาศาสตร์รองรับ*. (เอกสารประกอบการบรรยายที่มหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต). สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2560. จากเว็บไซต์ http://www.islamic.kbu.ac.th/home/download/Potential_Halal_world.pdf, วรินทร์ ปัญญาสม. (2557). *การผลิตข้าวโดยใช้การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับข้าวของเกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC). (2561). *อาหารฮาลาลจากไทย...เดินทางอย่างไรดี*. สืบค้นวันที่ 27 เมษายน 2563. จากเว็บไซต์ https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20181005063632.pdf

ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์. (2561). *พื้นที่เพาะปลูกในจังหวัดสุรินทร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2561. จากเว็บไซต์ www.surin.doae.go.th

สรารธรรม เรื่องกัลปาวศ และอรณพ เรื่องกัลปาวศ. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารพร้อมปรุงพร้อมทานแช่แข็งภายใต้เครื่องหมายรับรองฮาลาลของผู้บริโภคมุสลิมในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร *วารสารปริญาภิวัฒน์*. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม- สิงหาคม 2558.7(2) : 71-83.

สถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย. (2561). *คู่มือแนะนำฮาลาล - ฮารอม*. กรุงเทพมหานคร สถาบันมาตรฐาน ฮาลาลแห่งประเทศไทย 32 น.